

TAMMI

RAJA

SAIJA KUUSELA

"Paha ulottaa monisyiset lonkeronsa jokaiseen."

KESKISUOMALAINEN VYÖRY-DEKKARISTA

NEA GUTTORM -SARJA:

Katse, 2021

Vyöry, 2022

Raja, 2023

RAJA

SAIJA KUUSELA

tammi

80 VUOTTA

HELSINKI

Teoksen taustatyötä ja kirjoittamista ovat tukenet
Kirjallisuuden edistämiskeskus KIDE, Taiteen edistämiskeskus TAIKE
sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto.

Iltarukous on suomennettu englanninkielisestä alkuperäisversiosta
ensimmäisen kerran vuonna 1860 (suom. tuntematon)
ja se on osa vanhaa virttä, joka nykymuodossa tunnetaan nimellä
Iltta on tullut, Luojani (virsi 563).

Lastenloru on Thornbjørn Egnerin teoksesta
Hyppelihiiri Myökki-Pyökki-metsässä
(suom. Marja-Liisa Alanko ja Eila Kivikk'aho,
laulut suomentanut Panu Pekkanen).

© Saija Kuusela ja Tammi 2023
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-5305-3
Painettu EU:ssa

Äidilleni sekä kaikille niille, jotka ovat lähteneet

*Lapsesta tulee taakka,
lapsesta tulee mahdoton haaste,
ja miten kantaa taakkaa, lasta,
kun et pysty kantamaan lasta joka itse olit,
joka asuu kaikkien ruumiissa ja etenkin sen ruumiissa
joka menettää äitinsä niin varhain että tuskin muistaa tätä
ja sen vuoksi kantaa äitiään tyhjiönä ruumiissaan --*

VIGDIS HJORTH: ONKO ÄITI KUOLLUT
(SUOM. KATRIINA HUTTUNEN)

*That's a hell of a thing to do to a kid
Just to teach him right from wrong
You can burn in hell the rest of your days
Or you can choose to sing along.*

ROBERT ELLIS: SING ALONG

Prologi

Sytytin napsahti.

Hän tuli tietoiseksi omasta hengityksestään, sen kohinasta korvakäytävissä, ja huomasi ettei käsi vapissut.

Hetken näytti siltä että tuuli imaisisi pikkuruisen liekin sammuksiin. Se värisi ja huojautti kuin sattumalta kohti kanerivikkoa. Kuului pieni humahdus, kun tuli otti kiinni. Liekit virtasivat eteenpäin kapeana purona, joka laajeni silmissä.

Hän otti vaistomaisesti muutaman raskaan askelen kauemmas.

Tuli tavoitti ensimmäiset puut nopeasti. Pikkumäntyjen kuivat latvukset syttyivät räjähtämällä. Tuuli työnsi kipinöitä edellään, ja ne hyppivät puusta puuhun, leimahtaen neulasissa kuin jättikokoiset tulitikut. Metsä syttyi aina vain isompaan roihuun. Liekit heijastuivat korpinmustaan veteen ja hänen silmiinsä, jotka ahmivat näkyä.

Tulipalo kasvoi itsenäiseksi olennoksi, joka haukkasi suuhunsa kaiken, myös metsän siimeksessä kyhjöttävän mökin. Näytti aivan kuin väräjävän kuumuuden keskellä olisi huojunut käsivarsia ja jalkoja. Ehkä ne olivat tuliolennon raajoja, kun se kahmi kaiken nälkäiseen syliinsä. Ehkä ne olivat jotain muuta. Rätinän keskeltä kaikui savusta tukahtunut huuto, tai sitten se oli pelkkää kuvittelua.

Yksi asia oli kuitenkin täysin varma: jäljelle jäisi pelkkää tuhkaa.

Ajatus tuntui helpottavalta.

1

Kuiva hiekka ropisi osuessaan arkun kanteen. Ääni sai Bobbyn puremaan hampaat niin tiukasti yhteen, että leuka-perissä vihlaisi. Vielä hetken hän joutuisi seisomaan siinä, lähimpänä kuoppaa, ja aistimaan muiden hautajaisvieraiden vaivaantuneen liikehdinnän takanaan.

Hetken vielä.

Suru puristi kuin liian tiukaksi käynyt tumma puku. Solmio kuristi kurkkua. Miksi tämän piti mennä näin? Hänet oli pakotettu seisomaan siinä, yksin, ilman rakastamansa naisen tukea. Kaikki tuntui äkkiä äärettömän epäreilulta.

Seuraava lapiollinen maata valahti kuopan reunan yli. Bobby piti väkisin silmänsä auki, räpytteli niihin nousevan veden piiloon. Oli vain jaksettava. Paidan kovaksi tärkätty kaulus rahisi vasten kaulalle kasvanutta parransänkeä, kun hän liikautti päätään. Taaempana joku rykäisi kurkkuaan, vaihtoi painoa jalalta toiselle. Pappi loi Bobbyyn huolestuneita silmäyksiä kuopan toiselta puolen. Väki ei kehdannut lähteä, vaikka seremonia oli virallisesti jo ohi. He odottivat, että Bobby lausuisi vapauttavat sanat, kiittäisi osallistumisesta ja kutsuisi kaikki virastotaloon kahville. Ottaisi isännän roolin, kantaisi jälleen kerran vastuun.

Yksin.

Jotenkin hän oli jaksanut tähän asti, nojannut hiljaisuuteen ja kirkonmenojen tuttuun kaavaan. Noussut ylös oikealla hetkellä ja lukenut lyhyen puheensa ketään silmiin katsomatta, jättänyt hyvästinsä arkun luona, tarttunut ensimmäiseen kantoliinaan ja vilkaissut nopeasti Emiliä, joka oli ottanut kiinni liinan toisesta päästä. Jaksanut kulkea muiden miesten kanssa läpi kanervien koristaman hiekkaisen hautausmaan, onnistunut laskemaan arkun suunnilleen suorassa alas pimeään. Hän oli kulkenut läpi tämän kuuman, harmaan elokuisen aamupäivän kuin robotti. Äkkiä hän ei pystynyt ottamaan vastaan enempää, ei yhtään muistoa, kädenpuristusta, pahoittelua tai osanottoa. Bobby tunki, miten hartiat painuivat alas, miten arkun paino lepäsi niillä edelleen. Hän huojautti ja joutui ottamaan yhden nopean askelen kohti hautaa, ettei menettäisi tasapainoaan.

Pappi liikahti, mutta joku muu oli nopeampi. Bobby tunki käden olallaan, tajusi Emilin tukevan häntä oikealta puolelta samalla kun Tanyan mustalla huivilla peitetty pää solautti hänen vasemman käsivartensa alle. Tanya tarttui häntä vyötäröltä ja mutisi hiljaa:

– Ei mitään hätää, pomo. Olisiko aika vähän levätä?

– Vieraat, Bobby sai soperrettua. – Kahvi...

– Ei mitään hätää, Tanya toisti ja vilkaisi merkitsevästi Bobbyn toisella puolen seisovaa Emiliä. Tämä varmisti, että Bobby pysyi jaloillaan, irrotti sitten otteensa ja kääntyi kohti hautajaisvieraita.

– Rouva Dahlin pienimuotoinen muistotilaisuus pidetään virastotalolla totutun tavan mukaisesti. Olette kaikki terve-tulleita.

Bobby kuunteli, miten kyläläiset yksi toisensa jälkeen lähtivät ja jättivät hänet kollegojensa huomaan kuin pikkupojan. Häpeä kuumotti poskia. Olisi pitänyt jaksaa kätellä edes osa vieraista tässä, tai ehkä vielä tyylikkäämmin hautausmaan

portilla... Bobby tuijotti maahan, jonnekin haudan taakse, missä kukkivat kanervat näyttivät hohtavan outoa, sinertävää valoa. Muutama loppukesän perhonen leijaili niiden seassa. Aurinko ei vielääkään jaksanut työntyä tukahduttavan pilvipitteen läpi.

Vanhemmat konstaapelit Emil Hansson ja Tanya Sadik olivat jo irrottaneet otteensa, ja kun Bobby lopulta kääntyi, hän näki hitaasti poistuvan vierasjoukon häntäpäässä loput tiimistään. Vanhemman konstaapelin Johan Velden ja tämän Kajsa-vaimon lastenvaunuineen, ja pienikokoisen, mustaan jakkupukuun pukeutuneen hahmon. Nainen hidasti askeleitaan, vilkuili edellä kulkevia kyläläisiä ja pysähtyi. Hän kääntyi katsomaan Bobbyyn tuskainen ilme kasvoiltaan ja pyyhkäisi vaaleat puolipitkät hiukset ulkonevien korvalehtiensä taakse.

Bobby nyökkäsi tuskin havaittavasti. Sitten hän pakottautui tekemään pienen eleen, jotta ylikonstaapeli Nea Guttorm jatkaisi matkaansa muiden vieraiden vanavedessä. He olivat sinnitelleet tähän asti, joten miksi pilata kaikki siunaus-tilaisuuden viime minuuteilla? Nean piti näyttää tavalliselta vieraalta, mieluiten hieman etäiseltä kollegalta. Heidän suhteensa ei saisi paljastua, olivat kyseessä sitten häät tai hautajaiset.

Bobby huomasi, miten Nea käännähti hautausmaan portilta päinvastaiseen suuntaan kuin muut vieraat.

Katkeru maku suussa Bobby kääntyi tuijottamaan maisemaa. Kirkon takana siinteli vuono, jonka pohjukkaan tämä pohjoisen napapiirin norjalaiskylä oli joskus kauan sitten muodostunut. Tänään meri oli yhtä harmaa ja liikku-maton kuin hautovan hellepäivän päällä lepävä pilvikatto. Kirkasväriset, monin paikoin ränsistyneet puutalot näyttivät kyyristyneen alemmas, kuin rakennukset asukkaineen olisi suljettu näkymättömään kattilaan. Vain tunturit kohosivat

tuttuina ja mistään piittaamattomina korkeuksiinsa vuonon molemmin puolin.

Äkkiä hän muisti selkensä takana ammottavan haudan ja värähti. Kuin pieni kuiskaus olisi kantautunut korvaan rajan takaa.

– Haluatko kyydin kotiin? vieressä hiljaa seisonut Tanya kysyi.

Bobby ravisti päätään, veti henkeä ja sai oikaistua ryhtinsä.

– Minun on näyttädyttävä muistotilaisuudessa, hän sanoi karhealla äänellä.

– Oletko varma? Kukaan ei varmasti odota –, Emil aloitti.

Bobby ei jäänyt kuuntelemaan.

– Mennään nyt vain.

Heidän kävellessään hiljaisuudessa kohti kirkonpihaa Bobby puri hampaat jälleen yhteen. *Emil ja Tanya yrittivät auttaa, mutta eivät he tajunneet.* Hänen olisi pitänyt esittää kutsu muistotilaisuuteen itse, pystyä parempaan. Suvun paino lepäisi tästä lähtien kokonaan hänen harteillaan. Juuri tänään hänen olisi pakko juoda virastotalolla edes yksi kupilinen kahvia, otti se miten koville tahansa.

Olihan hän sentään kylän johtava poliisi, rikoskomisario Robert Dahl, vainajan poika.

2

Nea tuijotti turhautuneena otsalamppua. Ottaisiko hän sen mukaan? Näin elokuun loppupuolella lamppu oli aivan turha kapine, päivät olivat vielä pitkiä ja valoa riitti, mutta entä jos reissu jostain syystä venyisi syyskuun puolelle? Vaatteiden kanssa oli sama ongelma. Toistaiseksi ilma oli vielä lämmin, tänäänkin hautausmaalla oli ollut suorastaan helteistä, mutta pohjoisessa keli saattoi keikahtaa nopeasti viileäksi... Nea katseli mietteliäänä merinovillakerrastoa, jonka oli nostanut sängyn päälle epävarmojen tavaroiden pinoon.

Pakkaaminen oli vaikeaa, kun Bobbyn äidin hautajaisten lamaanuttava tunnelma leijui edelleen takaraivossa. Eniten ahdisti kaikki se salailu. Nea oli jättänyt muistotilaisuuden väliin, ja tämä äkkipikainen päätös kaiversi hänen omaa tuntoaan. Hän huokaisi ja tunki villakerraston putkikassiin. Otsalamppu sen sijaan sai jäädä yöpöydälle.

Nea antoi katseensa kiertää pienen torppansa makuuhuoneessa. Kaikkialla oli pölyä, tavarat lojuivat hujan hajan lattialla ja sängyn päällä. Hän koetti muistella, milloin oli viimeksi vaihtanut lakanat, ja mutristi huuliaan. Nea oli hankkinut punaiseksi suditun puutalon Niemeksi nimetyltä asuinalueelta pari vuotta sitten muutettuaan kylään. Nykyään hän yöpyi torpassaan vain silloin tällöin, ja satunnaiskäytön

vaikutukset alkoivat näkyä. Kämpä muistutti enemmän tavaravarastoa kuin kotia.

Kaiken kukkuraksi remonti, jonka suunnitelma oli odotanut kirkkaana hänen mielessään ostopäätöksestä asti, oli edelleen vaiheessa. Olohuoneen laualattia oli sentään saanut uuden elämän, mutta makuuhuone oli yhä vanhassa asussaan: tapetit repsottivat nurkista ja kokolattiamatto odotti poistamista. Jälleen kerran Nea mietti, voisiko torpan sittenkin laittaa myyntiin. Mieli kiersi kehää ja palasi aina samaan lopputulokseen. Talon myyminen herättäisi liikaa kysymyksiä.

Ärtyneenä Nea nappasi kännykän sängyltään, valitsi numeron ja jäi kuuntelemaan hälytysääntä. Kymmenen tuutauksen jälkeen Nea antoi luurin tippua kädestään takaisin päiväpeitolle. Ei mikään yllätys. Nimettömänä pysyttelevä tietolähde ei ollut vielä kertaakaan vastannut hänen soittoihinsa. Huolestuttavaa sen sijaan oli, ettei edes hänen viimeiseen tekstiviestiinsä ollut tullut kuittausta.

Minun on vain luotettava siihen, että lähde ottaa vielä yhteyttä, Nea ajatteli ja tuijotti mietteliäänä kännykän näyttöä.

Pakkaaminen alkoi joka tapauksessa riittää. Vaikka matkan tarkka kesto olikin vielä hämärän peitossa, ei hän sentään erämaahan ollut suuntaamassa. Toivottavasti, Nea lisäsi mielessään, nappasi lattialta litistyneen repun ja sysäsi kaiken varalta pienen termospullon sen pohjalle.

Nean ajatukset palasivat sitkeästi aamupäivän raskaaseen tunnelmaan. Bobbyn hauras hahmo äitinsä avoimen haudan äärellä. Näky piinasi häntä, tai oikeammin häntä piinasi hetki, jolloin kollegat olivat kiiruhtaneet Bobbyn avuksi. Hänen salarakkaansa tueksi. Nea itse oli seissyt kuin seipään nielleenä ja työntänyt kynnet syvälle kämmenten lihaan. Näytellyt, että esimiehen tuska kävi häneen kipeästi vain

siksi, että hän oli empaattinen työtoveri. Samalla Bobbyn tuskan todistaminen oli sinetöinyt jo pari päivää sitten syntyneen päätöksen. *Minun on seurattava vihjetä, lähdeittä pohjoiseen. Nyt tai ei koskaan.*

Mieli ei halunnut irrottaa otettaan Bobbysta. Seurustelun alkuajat eivät olleet valmistaneet heitä nykyisiin vaikeuksiin. Nyt kun salasuhdetta oli kestänyt melko tarkalleen kaksi vuotta, kummankin usko alkoi horjua. Tunteiden piilottelu onnistui työpaikalla suhteellisen hyvin, ja kollegoista huokuva sanaton hyväksyntä helpotti asiaa. Tarkkavaistoinen Tanya oli arvannut tilanteen jo aikoja sitten. Myös hienotunteinen Johan ja huomattavasti suorasukaisempi Emil taatusti epäilivät vispilänkauppaa. Kukaan ei kuitenkaan ottanut asiaa esille.

Kyläläiset olivat eri maata. Poliisiviranomainen edusti heille paitsi kunnioitettavaa vastuunkantajaa myös jotain mitä vastustaa, jopa vihata. Tämänkaltaisista pikkukylistä löytyi aina muutama oman elämänsä sankari, joka ripusti kaikki poliisin rikkeet tikunnokkaan ja revitteli niistä muhevia paikallislehden otsikoita.

Nealle pienen kylän ahdasmielisyys ja henkilökohtaiset ulkopuolisuudentunteet olivat tuttuja. Hetken hän muisteli lapsuudenkotiaan Finnmarkissa lähellä Lakselvin kylää, kotitalon perinteistä turvekattoa, isän moottoriöljyn hajuista valtakuntaa autotallissa ja pohjoisen erämaita, jotka levittäytyivät ympärillä. Siellä isä asui edelleen. Äiti ei ollut koskaan kotiutunut nurkkakuntaiseen kylään, mutta ei kai se ollut mikään ihme. Hän oli syntynyt Suomen puolella ja joutunut saamelaisten sukujuuriensa vuoksi kyläläisten silmätikuksi. Tai ainakin niin Nea oli isän kertoman perusteella päätelty.

Vielä kerran Bobbyn hahmo tunkeutui Nean mieleen. Syvällä sisimmässään hän tiesi, että jokin maaginen raja heidän suhteessaan oli ylitetty. Yhä useammin he päättivät

pysytellä päivän tai kaksi eri osoitteissa, kun kumpikaan ei jaksanut harhailta muka sattumalta toisen talolle ja livahtaa sisään naapurien katseita vältellen. Nea oli koettanut keskittyä elämään päivän kerrallaan, kiitollisena mahdollisuudesta rakastua uudelleen kuluttavan avioliiton ja -eron jälkeen, mutta totuus oli, että tulevaisuus pelotti häntä. Miten pitkään he voisivat jatkaa näin?

Puhelimen soittoaäni keskeytti synkät ajatukset. Nea tarttui kännykkään helpottuneena ja vilkaisi ruudulla välkkyvää nimeä.

– Hei! hän vastasi yllättyneenä.

– Häiritsisinkö pahasti, jos seisaisin juuri nyt ovesi ulkopuolella puolikas mustikkapiirakka mukanani ja toivoisin pääsyä iltateelle?

Nean kasvoille levisi hymy, ensimmäinen koko päivänä. Hän liikkui jo kohti ulko-ovea vastatessaan.

– Et laisinkaan.

Linjan toisesta päästä kuului Tanyan naurahdus.

– Hyvä. Kipitä sitten avaamaan.

3

Nea nojautui tyytyväisenä taaksepäin keittiönpöydän ääressä ja nosti villasukkien peittämät jalkansa vapaaksi jääneelle tuolille. Kuumasta päivästä huolimatta torpan lattialankut olivat ikiviileät. Hän puristi lämpimän teekupin kämmentensä väliin ja katseli ystäväänsä. Tanyan leipoma piirakka oli ollut tuttuun tapaan taivaallista, ja kirpeänhupaisat jutut perhe-elämästä olivat tasapainottaneet hautajaispäivän synkkää tunnelmaa. Tanya oli riisunut huivinsa ja tuijotti nyt mietteliäänä ikkunan takana hämärtyvään iltaan.

– Mitäs tuumit? Nea kysyi.

Tanya pyyhkäisi näkymättömän hiussuortuvan pois silmiltään ja vilkaisi Neaa.

– Juttelitko Bobbyn kanssa?

Nea tunsi kasvoilleen nousseen hymyntapaisen valahtavan piiloon.

– Puhelimessa muistotilaisuuden jälkeen. En voinut... tulla sinne mukaan. En vain enää jaksanut pitää yllä reipasta työkaverin roolia.

Tanya nyökkäsi.

– Ymmärrän. Bobby vaikutti melko väsyneeltä.

– Äidin poismeno on ollut hänelle kova paikka, Nea mutisi.

– Entä sinulle?

Nea räpäytti silmiään ja tuijotti ystäväänsä. Silloin tällöin tämän suorasukaisuus edelleen yllätti. Nean oma äiti oli kadonnut hänen ollessaan kahdeksanvuotias. Tapaus oli värittänyt Nean lapsuutta tummin sävyin, eikä väripaletti ollut koskaan kunnolla kirkastunut. Äidin katoaminen oli iskostanut häneen melankolisen pohjavireen lisäksi levottomuuden, jonkinlaisen alitajuisen tarpeen varautua aina pahimpaan, ja vaikeuden luottaa muihin. Tanya oli tukenut Neaa hiljaa jäytävän surun keskellä vuosikaudet, aina yhteisistä opiskelujaoista lähtien. Kai se oli Tanyalle luontevaa, koska tämän oma suku oli niin kaukana, Turkissa asti. Äkkiä Nea toivoi hartaasti, että ystävä ymmärtäisi myös hänen tuoreen päätöksensä.

– Voin ihan hyvin, Nea sanoi ja vilkaisi Tanyaa alta kulmain. – Mutta olen päättänyt ottaa vähän vapaata. Minun on käytävä tarkistamassa nimetön vihje Karigasnienellä.

Tanya näytti hämmästyneeltä.

– Mikä ihmeen vihje?

– Se koskee äitiä.

Tanya tarkasteli Neaa, joka keskittyi tuijottamaan teekuppinsa sisältöä.

– Haluatko kertoa lisää?

Nea veti keuhkot täyteen ilmaa ja pidätti hetken henkeään. Tavallaan hän oli jo kuvitellut jättäneensä äidin etsinnät taakseen. Kaikki se sekava tempoilu, yritykset haalia tietoja, joita ei vain löytynyt... Yritykset pitää yllä toivoa. Etsintä oli alkanut käydä liian raskaaksi jo siinä vaiheessa, kun Nea vasta suunnitteli poliisin uraa. Tietysti hän oli jatkanut etsintöjä valmistuttuaankin mutta joutunut luovuttamaan melko pian. Johtolankoja oli ollut yksinkertaisesti liian vähän. Nean oli ollut pakko tyytyä elämään kaipaauksessa, joka nykyään muistutti kroonista kipua.

Pitkän uloshengityksen myötä hän kohautti olkapäitään ja loi Tanyaan varovaisen katseen.

ONKO VERI VETTÄ SAKEAMPAA?

Ylikonstaapeli Nea Guttorm saa omituisen vihjeen äidistään, joka on kadonnut vuosia sitten kuin tuhka tuuleen. Hämmennyksen vallassa Nea tarttuu tiedonrippeisiin ja lähtee norjalaisesta kotikylästään kohti ruskun värittämää Suomen Lappia, sydän täynnä toivoa ja pelkoa. Rajan takana vastassa on vieras maa – ja synkkä salaisuus.

Vahvatunnelmaisen Nea Guttorm -sarjan kolmas rikosromaanin on kertomus rajoista, äidinrakkaudesta ja petturuudesta pohjoisen luonnon julmassa syleilyssä.

”Esikoisdekkari *Katse* asetti riman korkealle, eikä arvoituksellinen *Vyöry* petä odotuksia. – Kuuselan varma kerronta ja kirkas kieli pitävät otteessaan.”

– SAVON SANOMAT

